

EKSPERTUNDERSØGELSE

30 eksperter tager temperaturen på børns rettigheder i Danmark 30 år efter vedtagelsen af FN's Børnekonventionen

30 danske børneeksperter hylder historiske fremskridt for børns rettigheder i Danmark, men er dybt bekymrede over nye og akutte udfordringer i 2019 med stigende mistrivsel, social polarisering og faldende kendskab til rettigheder blandt danske børn.

Resumé af ekspertundersøgelsen om børns rettigheder

I 2019 fylder FN's Børnekonvention 30 år. I den anledning har UNICEF Danmark lavet en temperaturmåling på børns rettigheder i Danmark. Temperaturmålingen er baseret på interviews og et ekspertgruppemøde med 30 børneeksperter fra børne- og interesseorganisationer, forskningscentre og universiteter, samt børns egne organisationer og bevægelser.

Temperaturmålingen har til formål at vise, hvad eksperter ser som de største fremskridt og udfordringer for børns rettigheder i Danmark, 30 år efter Børnekonventionen blev vedtaget. Derudover sætter undersøgelsen fokus på de væsentligste prioriteter og indsatsområder for at fremme børns rettigheder i fremtiden.

Undersøgelsen tager udgangspunkt i tre spørgsmål for at favne både fremskridt, udfordringer og fremtidige løsninger for børns rettigheder i Danmark. De tre spørgsmål er:

- 1) *Hvad ser du som de tre største fremskridt for børns rettigheder i Danmark over de sidste 30 år?*
- 2) *Hvilke rettigheder i Børnekonventionen er længst fra at blive opfyldt for børn i Danmark i dag?*
- 3) *Hvis du skulle vælge ét enkelt område, én enkelt udfordring, hvor du gerne ville sætte ind for at fremme børns rettigheder i Danmark i fremtiden, hvad ville du så fokusere på?*

Nedenfor følger en kort opsummering af undersøgelsen og konklusionerne fra ekspertgruppemødet.

HISTORISK PERSPEKTIV: Børnekonventionen har bragt historiske fremskridt for danske børn

Børnekonventionen blev ratificeret af Danmark 5. juli 1991. Modsat Norge og snart Sverige har Danmark ikke inkorporeret Børnekonventionen i dansk lov, men den har fået gennemslagskraft på anden vis. Eksperterne så en række historiske fremskridt over de sidste 30 år, mange af dem som resultat af Børnekonventionen.

- *Ændret diskurs om børn som rettighedssubjekter:* I dag tales der om børn som subjekter med egne rettigheder, frem for forældrenes eller samfundets ejendom. Begreber, der har rod i Børnekonventionen, så som barnets bedste, barnets tarv og børneinddragelse bliver anvendt i både dagligt sprogbrug, i forskningsverdenen, af myndigheder samt i civilsamfundsorganisationerne.
- *Ændret lovgivning – især i forhold til at stoppe overgreb mod børn og børneinddragelse:* Børns rettigheder er i stigende grad blevet afspejlet i dansk lov. Afskaffelsen af revselsesretten, først i skolen i 1967 og siden i hjemmet i 1997, fremhæves af mere end 1/3 af eksperterne som et historisk gennembrud, der har gjort op med fortidens tæsk, rusk og disciplinerende opdragelse af børn. Børns rettigheder står også stærkere, hvad angår børneinddragelse, kriminalisering af psykisk

vold, skilsmissegivning og lovgivning om anbringelse af børn. Børns muligheder for at klage over brud på deres rettigheder, især via etableringen af Børneombuddet i 2012, ses som en fremgang for børns retssikkerhed.

- *Flere ambitioner om uddannelse, men også stigende uddannelsespres:* Adgangen til uddannelse blev også nævnt som et markant fremskridt, hvor langt flere børn i dag gennemfører en ungdomsuddannelse. Samtidigt har det stigende fokus på uddannelse – og de politiske ambitioner på børnenes vegne - også haft en slagside, fordi det har resulteret i et større præstationspres på børnene og en medfølgende mistrivsel, som der er blandt eksperterne er stor bekymring om.
- *Ændret organisering af staten og civilsamfundet omkring rettigheder:* Flere af eksperterne påpegede også organiseringen af civilsamfundet om en mere rettighedsbaseret tilgang som en konkret forandring. Etableringen af Børnerådet var betydningsfuld, da det medførte en kobling mellem det officielle Danmark via Socialministerieret og civilsamfundets arbejde.

SITUATIONEN I DAG: Stigende mistrivsel, social polarisering og skin-rettigheder

Selv om Danmark internationalt set er et rigtigt godt sted at vokse op som barn, er der stadig udfordringer for børns rettigheder og i visse tilfælde går det den forkerte vej. Dette er blevet understreget flere gange af FN's Børnekomité. Eksperterne i undersøgelsen var ligeledes bekymrede for de akutte udfordringer, børn i Danmark står over for i dag. En større vægtning af børns rettigheder kan løse mange af disse udfordringer, men i dagens Danmark lider Børnekonventionen af alvorlig iltmangel og manglende prioritering. De største problemer ifølge eksperterne var:

- *Manglende implementering og skin-børneinddragelse:* Overordnet set er der bekymring blandt eksperterne for, hvorvidt børns rettigheder, og især børneinddragelse, i virkeligheden ikke er reelle. Omkring 1/3 af de interviewede eksperter nævnte, at der trods øget fokus på børneinddragelse ikke lyttes nok til børn. Det blev kritiseret, at børns rettigheder ikke er stærkt integreret i dansk lov som i Norge og Sverige, hvor Børnekonventionen er inkorporeret i den nationale lov. Desuden bliver det nævnt som problematisk, at eksisterende lovgivning ofte ikke implementeres pga. utilstrækkelige ressourcer; manglende specialiserede fagkompetencer eller muligvis mangel på politisk vilje til at efterleve Børnekonventionen. Det gælder også i dagliglivet i institutionerne og skoler, hvor børns høringsret ofte ikke respekteres, fx ved uddeling af straffe.
- *Stigende mistrivsel blandt børn og unge:* Flere danske børn mistrives, føler sig ensomme og angste og har svært ved at indgå i fællesskaber. Eksperterne identificerede den væsentligste underliggende årsag til at være det stigende samfundsmæssige pres og forventninger til børn, reflekteret i test- og evalueringskultur i skolen, uddannelsesambitioner og ønsket om at gøre børn klar til arbejdsmarkedet og den globale konkurrence. Denne samfundsmodel presser mange børn.
- *Stigende social polarisering - og visse grupper falder fuldstændigt udenfor:* Deltagerne satte endvidere fokus på udfordringer for særlige grupper af børn, som ikke har lige adgang til de rettigheder, der i realiteten burde gælde lige for alle børn i Danmark. Dette inkluderede især børn i asylsystemet, børn med handicap, anbragte børn og børn i fattigdom. Nogle eksperter fremhævede, at der bliver dispenseret for Børnekonventionens børnesyn, når andre politiske hensyn forefindes, og at en styrket rolle for Børnekonventionen især ville hjælpe denne gruppe.

- *Lavt kendskab og manglende opbakning om børns rettigheder:* Både børn og voksnes kendskab til rettigheder halter. Uden foregående kendskab kan man ikke forvente efterlevelse og ej heller opprioritering af Børnekonventionen på politisk plan. Det forhindrer indlæring af en demokratisk kultur, medborgerskab samt evnen til at sige sin mening. Bekymrende er det også, at danske børn i stigende grad mister opbakning til rettigheder og fx accepterer vold i hjemmet og overvågning.
- *Klimaangst og angsten for ingen fremtid:* Børnene selv er bekymrede for klimaet og føler sig pressede af voksne, når de bruger deres ret til at ytre og forsamle sig i den sammenhæng.

LØSNINGSFORSLAG: Større kendskab og integrering af børns rettigheder i dansk lov og samfund

Hvis vi vil give vores børn en bedre fremtid, må Børnekonventionen opprioriteres i Danmark. Følgende konkrete forslag blev fremlagt:

- *Oplysning om børns rettigheder.* Et stort antal af eksperterne anbefaler, at man først og fremmest sætter massivt ind for at udbrede kendskabet til børns rettigheder, både i skolen, til forældrene og igennem oplysningsarbejde.
- *Bedre integrering af børns rettigheder i lovgivningen:* Mange eksperter så gerne en inkorporering af Børnekonventionen i dansk lovgivning. Også andre indsatser blev nævnt med henblik på at styrke børns rettigheder i lovgivning og implementering heraf, for eksempel en styrket tværministeriel organisering omkring implementeringen af Børnekonventionen, et serviceeftersyn af lovgivning fra et børneperspektiv, en national tværgående handlingsplan for børn eller en "børnekommissær".
- *Fokus på de udsatte grupper med et stærkt rettighedsperspektiv:* Der skal mere fokus på grupper af udsatte børn, herunder især børn i asylsystemet, børn i fattigdom, børn med handicap og anbragte børn. Deres rettigheder skal sættes først og ikke stå til side for andre politiske hensyn.
- *Partnerskaber og reel børneinddragelse:* Børneinddragelse er vejen fremad. Vi er kommet langt i Danmark, men der skal mere til, for at praksis om børneinddragelse virkelig virker. Det handler om børns ret til at blive hørt, inddraget og respekteret, uden at de voksne fraviger deres ansvar. Det handler om at opbygge partnerskaber blandt børn og voksne.
- *Løsninger på børns mistrivsel:* Som konkrete løsningsforslag på den store mistrivsel nævnes behovet for et nyt børnesyn i Danmark, en afstandstagen fra testkulturen og større medinddragelse af børn som ligeværdige. Andre foreslåede indsatser var gratis psykologhjælp til udsatte børn og unge, revurdering af brugen af karakterer, målinger og testkultur i skolen samt flere ressourcer til uddannelsessystemet så der sikres fællesskaber blandt børn.

Indledning og baggrund

UNICEF Danmark har i efteråret 2019 foretaget en ekspertundersøgelse om børns rettigheder i Danmark. Formålet med undersøgelsen er at tage temperaturen på børns rettigheder i Danmark i 2019, 30 år efter vedtagelsen af FN's Konvention om Barnets Rettigheder (herefter Børnekonventionen).

Undersøgelsen er baseret på individuelle telefoninterviews med 30 eksperter i børns rettigheder, samt et fælles ekspertgruppemøde i FN Byen for at uddybe svarene. Eksperterne repræsenterer børne- og interesseorganisationer, forskningscentre, universiteter og børns egne organisationer.

Følgende eksperter deltog i undersøgelsen:

Anne-Mette Friis, børn- og ungechef, UNICEF Danmark
Anette Faye Jacobsen, seniorforsker, Institut for Menneskerettigheder
Anja Marschall, lektor og forsker, Københavns Professionshøjskole
Birgitte Holmberg Pedersen, tidl. Retspræsident ved Retten i Helsingør
Camilla Bjerre Damgård, programchef, Egmontfonden
Carsten Obel, professor, Aarhus Universitet
Esben de Place, sekretariatsleder, Børnesagens Fællesråd
Hanne Warming, professor, Roskilde Universitets Center
Helle Kjems, socialkonsulent, Dansk Røde Kors
Helle Rabøl Hansen, mobbeforsker
Ida Storm, centerleder, Center for Børneliv
Jens Raahauge, bestyrelsesformand, Daneklærerforeningens Hus
John Halse, psykolog og tidligere formand for Børns Vilkår
Karen Il Wol Knudsen, chefkonsulent, Danske Handicap Organisationer
Klaus Willman, bestyrelsesformand, Center for Børneliv
Mai Heide Ottosen, seniorforsker, VIVE
Martin Mejlgaard, formand, Danske Gymnasieelevers Sammenslutning
Noemi Katznelson, professor, Aalborg Universitet
Per Schultz Jørgensen, børne- og familieforsker
Rikke Damgaard Nielsen, talskvinde, Fridays for Future
Thea Enevoldsen, formand, Danske Skoleelever
Sine Penthin Grumløse, lektor, Københavns Professionshøjskole
Søren Gade, chefkonsulent, Børnerådet
Anne-Dorthe Hestbæk, seniorforsker, VIVE
Belinda Saciri, tidligere repræsentant fra Det National Rettighedsråd
Edith Montgomery, forsker, Københavns Universitet
Ingrid Hartelius Dall, juridisk seniorrådgiver, Børns Vilkår
Ingrid Leth, lektor, Københavns Universitet
Maja Rettrup Mørch, leder af kommunikation, fortaler og frivillighed, Dansk Røde Kors
Torben Kajberg, chefkonsulent, Danske Handicap Organisationer

Undersøgelsen tager udgangspunkt i tre spørgsmål for at favne både fremskridt, udfordringer og fremtidige løsninger for børns rettigheder i Danmark. De tre spørgsmål er:

- 1) Hvad ser du som de tre største fremskridt for børns rettigheder i Danmark over de sidste 30 år?
- 2) Hvilke rettigheder i Børnekonventionen er længst fra at blive opfyldt for børn i Danmark i dag?
- 3) Hvis du skulle vælge ét enkelt område, én enkelt udfordring, hvor du gerne ville sætte ind for at fremme børns rettigheder i Danmark i fremtiden, hvad ville du så fokusere på?

Resultaterne fra telefoninterviewsene dannede derudover ramme for dialog, debat og diskussion om børns rettigheder, fremskridt og udfordringer, 30 år efter Børnekonventionen blev vedtaget. Dette foregik til et ekspertgruppemøde i FN-byen den 30. september 2019, hvor størstedelen af de interviewede eksperter deltog.

Denne rapport giver et samlet overblik over de overordnede linjer i eksperternes telefoninterviews samt diskussionen ved ekspertgruppemødet i FN-byen. Rapporten repræsenterer ikke de enkelte eksperters personlige holdninger, men UNICEF Danmarks opsummering og tematisering af de overordnede tendenser i besvarelserne og diskussionen ved mødet. Tendenserne er beskrevet og uddybet i afsnittene nedenfor.

Børns rettigheder i historisk perspektiv

Hvad ser du som de tre største fremskridt for børns rettigheder i Danmark over de sidste 30 år?

Børnekonventionen blev ratificeret af Danmark den 5. juli 1991. Resultater fra temperaturmålingen viser, at der blandt de 30 eksperter ses en lang række milepæle og historiske fremskridt over de seneste tre årtier og som resultat af Børnekonventionen. Disse inkluderer følgende:

En ændret diskurs om børn: Mange eksperter nævner først og fremmest fremskridt i form af en ændret diskurs om børn. I dag tales der om børn som subjekter med egne rettigheder, frem for forældrenes eller samfundets ejendom. Begreber, der har rod i Børnekonventionen, så som barnets bedste, barnets tarv og børneinddragelse har fået stor betydning og bliver anvendt både i almindeligt sprogbrug, i forskningsverdenen, af myndighederne samt i civilsamfundsorganisationernes arbejde.

Ændringer i lovgivningen og statens organisering: Ud over diskursive fremskridt ses der også en ændret praksis og refleksion af barnets rettigheder i lovgivningen. Her blev afskaffelsen af revselsesretten konkret fremhævet af mere end 1/3 af eksperterne i de forudgående telefoninterviews, mens børneinddragelse, kriminalisering af psykisk vold, skilsmisselovgivning og lovgivning om anbringelse af børn også blev nævnt som eksempler på lovgivning, hvor børns rettigheder er blevet bedre reflekteret over de seneste tre årtier. Børns muligheder for at klage over brud på deres rettigheder, især via etableringen af Børneombuddet i 2012, blev også set som en fremgang for børns retssikkerhed. Børnerettighederne bliver også i højere grad brugt i retssystemet, hvor der bliver henvist mere til Børnekonventionen direkte.

På ekspertgruppemødet fremhævede eksperterne tiden lige før og omkring Børnekonventionens vedtagelse som en tid, hvor børns status og særligt det børneretlige område udviklede sig meget. Eksperterne så således

Børnekonventionen som en del af en større strømning, ikke kun i Danmark men også internationalt. I denne tid blev blandt andet det "Tværministerielle Børneudvalg" oprettet med forankring i Socialministeriet og med henblik på at udvikle politik for regeringens børneudvalg samt formulere og synliggøre en børnepolitisk dagsorden. Det såkaldte "Graversen udvalg" blev desuden nedsat for at gennemgå al dansk lovgivning ud fra et børneperspektiv, og der blev givet

partsrettigheder til unge over 15 år, i forbindelse med anbringelser. Alt dette og mere til var i løbet af 1980'erne med til at løfte børneperspektivet frem i Danmark. Helt konkret betød dette blandt andet, at der

STØRSTE FREMSKRIDT OVER DE SIDSTE 30 ÅR IFØLGE EKSPERTERNE

- Ny diskurs om børns rettigheder. Barnet ses i dag som et individ med egne rettigheder.
- Lovændringer med fokus på barnets bedste og inddragelse af børneperspektiv som f.eks. afskaffelsen af revselsesretten samt oprettelsen af Børneombuddet.
- Mere børneinddragelse i egne sager, skilsmisseprocesser, socialsager, i skolen mv.
- Flere danske børn får i dag en uddannelse.

i den tid kom fokus på børns særlige ret til beskyttelse; til at holde kontakt to forældre i skilsmisse; og til at blive hørt i egen sag, da de kunne tænkes at have en anden holdning end deres forældre.

De to områder, der blev nævnt hyppigst i forhold til forbedret lovgivning for børn, relaterer sig til beskyttelse mod overgreb samt børneinddragelse.

Beskyttelse mod overgreb: En stor del af eksperterne fremhæver afskaffelsen af revselsesretten, først i skolen i 1967 og siden i hjemmet i 1997 som en milepæl og et historisk fremskridt for børn. Fortidens normer om at ruske og tæske børn og disciplinere dem hårdhændet, er gået fra normalen til helt uacceptabelt og en forbrydelse. Denne ændrede status ses som et klart skift og en ny status. I 2019 er også psykisk vold mod børn blevet kriminaliseret. Derudover er der over de seneste 30 år sket markante ændringer i befolkningens holdning til myndighedernes ansvar for at beskytte for overgreb og sikre børns rettigheder, når forældrene svigter. Dette nævnes ikke som en direkte konsekvens af Børnekonventionen, men også som en konsekvens af 00'ernes store børnemishandlingssager. Sagerne skabte offentlig forargelse og var med til at ændre befolkningens holdning til myndighedernes ansvar for at beskytte børn. Ansvar blev med sagerne flyttet mere og mere fra institutioner og plejeforældre til myndighederne. Det skabte en helt ny form for ansvarliggørelse, der formede nye standarder for, hvad befolkningen mente at kunne forlange af myndighederne.

Børneinddragelse: Børneinddragelse er det andet område, som eksperterne især fremhæver som et fremskridt som resultat af Børnekonventionen. Børn er blevet inddraget mere i skolen, i lokalsamfundet og på nationalt plan, og børnesamtaler er blevet obligatoriske ved anbringelser, skilsmisser og i mange andre sammenhænge. Lovgivning stiller også i stigende grad krav til børneinddragelse. Der er desuden sket en stor udvikling, særligt på det retslige område, hvor børn i dag inddrages mere. Der er blandt andet indrettet særlige rum til børnesamtaler ved domstolene, og der laves uddannelser til dommere i inddragelse af børn i sager, der vedrører dem. Det er et stort fremskridt og bidrager positivt til retssystemets respekt for børns rettigheder.

Civilsamfundets fokus på børns rettigheder: Ud over disse fremskridt påpeger flere af eksperterne organiseringen af civilsamfundet om en mere rettighedsbaseret tilgang som en konkret forandring. Særligt i 1990'erne skete der store udviklinger på dette område, blandt andet gennem etableringen af "Samarbejdsgruppen", som har til formål at hjælpe med at monitorere og facilitere implementeringen af Børnekonventionen i Danmark. Etableringen af Børnerådet blev også betydningsfuld, da det medførte en direkte kobling mellem det officielle Danmark via Socialministeriet og civilsamfundets børnerettighedsfremmende arbejde.

Retten til uddannelse og præstationspresset: Retten og adgangen til uddannelse bliver også nævnt af flere eksperter som et markant fremskridt. Flere børn gennemfører en ungdomsuddannelse, og børns familier er også bedre uddannede. Samtidigt har det stigende fokus på uddannelse også haft en slagside, fordi det har resulteret i et større præstationspres på børnene. Nogle af eksperterne kalder det et dilemma mellem to tendenser – et, hvor børn i stigende grad ses som medborgere modsat et, hvor de ses som et råstof til at sikre Danmark i den globale konkurrence.

De største udfordringer for børns rettigheder i dag

Hvilke rettigheder i Børnekonventionen er længst fra at blive opfyldt for børn i Danmark i dag?

Selvom Danmark internationalt set er et rigtigt godt sted at vokse op som barn, er der stadig udfordringer for børns rettigheder. FN's Børnekomité har til opgave at monitorere implementeringen af Børnekonventionen og har gjort flere bemærkninger til områder, hvor Danmark kan blive bedre til at beskytte og fremme børns rettigheder.

Danmark er blevet eksamineret af Børnekomitéen fem gange siden ratificeringen i 1991. I de seneste konkluderende observationer fra 2017 nævnes en lang række udfordringer samt anbefalinger til Danmark. Komitéen udtrykker blandt andet bekymring for situationen for børn i asylsystemet; børn i Grønland; børn med handicap; anbragte børn; børn i fattigdom samt uledsagede flygtningebørn.

Temperaturmålingen med danske børneeksperter bekræftede nogle af disse konklusioner.

Rettigheder på papiret – men implementeres ikke reelt: Overordnet set er der en bekymring blandt eksperterne for, hvorvidt børns rettigheder, og især børneinddragelse, i virkeligheden ikke er reelle. Omkring 1/3 af de interviewede eksperter nævner, at der trods øget fokus på børneinddragelse ikke lyttes nok til børn. Det bliver kritiseret, at børns rettigheder ikke er stærkt integreret i dansk lov, som det eksempelvis ses i Norge, hvor Børnekonventionen er inkorporeret i den nationale lov, eller i Sverige, hvor arbejdet med inkorporering er i gang. Dette har i de nordiske nabolande ført til en større integrering og vægtning af børns rettigheder i national lov samt retspraksis, såvel som en bred samfundsdialog om vigtigheden af børns rettigheder. Selv om domstolene har refereret til Børnekonventionen, og den bliver reflekteret i forberedende arbejde til nye love i Danmark, mener eksperterne ikke, at den tillægges den fulde vægt.

STØRSTE UDFORDRINGER FOR BØRNS RETTIGHEDER I DAG IFØLGE EKSPERTERNE

- Manglende implementering af lovgivning om børns rettigheder og manglende respekt for børns rettigheder, især hvad angår børneinddragelse
- Dårlige vilkår for særligt udsatte grupper af børn og manglende respekt for deres rettigheder
- Stigende mistrivsel blandt børn og unge
- Øget antal danske børn der lever i fattigdom
- Manglende kendskab til børns rettigheder blandt både børn og voksne

Flere eksperter rejser desuden kritik af, at selv i tilfælde hvor børns rettigheder står stærkt i dansk lovgivning, bliver den eksisterende lovgivning ikke reelt implementeret. Det findes der eksempler på både på kommunalt plan, i sociale sager, i skolerne og på dagsinstitutionerne. Ifølge mange af eksperterne kan det skyldes, at der ikke er tilstrækkelige ressourcer; uddannede fagkompetencer eller muligvis i visse situationer vilje til at efterleve Børnekonventionen. Hvad angår børneinddragelsen for eksempel, mener eksperterne, at Danmark ikke er god nok til at lytte til børnene og inddrage dem i beslutninger både i hjemmet, i folkeskolen samt på kommunalt og statsligt niveau. Det er for eksempel et stort problem, at børns høringsret ikke bliver efterlevet i skolerne og andre uddannelsesinstitutioner. For eksempel i forbindelse med straffe som karantæne og udsmidning i skolen, hvor artikel 12 træder ind, og børn har ret til at blive hørt, men ikke bliver det. På papiret ser det altså bedre ud, end hvad der er den faktiske virkelighed i landet. Børneinddragelse ses af deltagerne således både som et stort fremskridt og en fortsat udfordring i Danmark.

Et yderligere problem, som nogle af eksperterne påpeger, er en tendens til fejlagtigt at forstå børneinddragelse og artikel 12 i Børnekonventionen, som at børnene selv skal tage fuldt ansvar og vare om de sager, de inddrages i. Eksperterne gør det her klart, at børneinddragelse ikke må betyde en fralæggelse af de voksnes ansvar. Børneinddragelse handler derimod om at inddrage børnene på meningsfuld vis i en fælles proces mellem børn og voksne. Det bliver af eksperterne også tydeligt fremhævet, at det ikke er børneinddragelse – og artikel 12 i Børnekonventionen – der er problemet, men en fejlfortolkning, og måden man praktiserer børneinddragelse, der ikke er optimal.

Særligt udsatte grupper af børn: Deltagerne i undersøgelsen sætter endvidere fokus på udfordringer for særlige grupper af børn, som ikke har lige adgang til de rettigheder, der i realiteten burde gælde for alle

børn i Danmark. I denne forbindelse bliver det i undersøgelsen understreget, at en inkorporering af Børnekonventionen især ville være væsentlig for netop disse grupper, som står svagest i deres beskyttelse og sikring af rettigheder. Nogle eksperter fremhæver, at der hurtigt bliver dispenseret for Børnekonventionens børnesyn, så snart andre politiske prioriteter og hensyn forefindes. Så bliver barnet nummer to.

På baggrund af VIVE's tre *Børn og Unge* undersøgelser fra 2010, 2014 og 2018¹ kan en række udviklingstrends over 8 år fremhæves. En af disse er en kontur af social polarisering, hvor en resourcesvag gruppe typisk bestående af børn af anden etnisk oprindelse end dansk, børn af familier uden lang uddannelse samt børn med forældre på kontanthjælp virker mere sårbar end før. Dette afspejles i, at disse børn er mindre deltagende i fritidsliv; sport og kultur.

Ud over disse, nævner eksperterne en række særligt sårbare grupper specifikt:

- *Børn i asylsystemet*: Flest gange, både i de forudgående telefoninterviews, samt under ekspertgruppemødet blev situationen for asylsøgende- og flygtningebørn nævnt som værende problematisk i forhold til efterlevelse af Børnekonventionen. Det vedrører både deres manglende inddragelse i asylsager; vilkårene på asyl- og udrejsecentrene; deres trivselsproblemer; adskillelse af familier samt andre overtrædelse af basale børnerettigheder. Undersøgelser har vist, at flygtningebørn har flere mentale og psykiske lidelser end andre børn, men at de er den gruppe, der bruger psykiatrien mindst. Asylsøgende børn har i Danmark status som asylansøgere, hvorimod de i for eksempel Norge mødes eksplicit af love og regler for børns rettigheder med stærkt fokus på "barnets bedste" før andre hensyn. De mange stramninger på asylområdet har ifølge flere eksperter sat Børnekonventionen under pres og er decideret i konflikt med paragraffen om barnets tarv, blandt andet gennem udskydelsen af retten til familiesammenføring. Nogle eksperter uddyber dog også, at der er set fremskridt på området for børn i asylsystemet. Især er afklaringen om, at Serviceloven også dækker asylsøgende børn afgørende, selv om kommunernes praksis og kapacitet til at nå børn i asylsystemet er begrænset. En anden positiv udvikling ses i nylige sager omhandlende inddragelse af opholdstilladelser for somaliske familier, hvor Udlændingestyrelsen har sørget for bisiddere til børnene. Det er med til at sikre, at børnenes stemme bliver hørt. Begge dele er positive fremskridt på området.
- *Anbragte børn*: Ud over børn i asylsystemet talte eksperterne også om deres bekymringer for anbragte børn som en af de mest sårbare grupper. Undersøgelser viser, at kun 50% af anbragte børn føler sig inddraget i beslutningen om deres anbringelse. Det tal er, ifølge en deltager, alt for lavt i forhold til lovens forskrifter. Særligt børn, der er institutionelt anbragt, oplever stor mistrivsel og giver udtryk for, at de ikke føler deres rettigheder respekteret. Trods et stort politisk fokus på både anbragte og andre grupper af udsatte børn har en undersøgelse fra 2017 vist, at der ikke er sket forbedringer i de udsatte børns faglighed, og at stadigt færre går i skole. Flere af eksperterne udtrykte, at det, at statistikkerne bevæger sig i en negativ retning, er yderst problematisk.
- *Børn med handicap*: Børn med handicap klarer sig markant dårligere igennem livet på mange væsentlige parametre, ikke mindst på uddannelse, set i forhold til børn uden handicap. Færre færdiggør en uddannelse og dem, der gør, klarer sig dårligere. Ønsket om at ville inkludere børn med handicap i den normale skolegang har betydet, at nogle børn med handicap ikke får den nødvendige og specialiserede hjælp, som de har brug for. Andre problemer for børn med handicap er en højere tendens til mistrivsel, særligt hos børn med autisme, samt i den sammenhæng ofte skolevægring – et klart tegn på at systemet stadigt ikke fungerer optimalt. Desuden er retten til at klage over specialundervisning kun gældende for børn, der modtager mere end 9 timers

¹ <https://www.vive.dk/da/udgivelser/boern-og-unge-i-danmark-velfaerd-og-trivsel-2018-10762/>

specialundervisning om ugen. Dette sætter en hel gruppe af særligt sårbare børn uden en mulighed for at klage over deres undervisning. Der har dog også været fremskridt for børn med handicap, der ikke længere tvinges væk fra deres familier og trods alt bliver bedre inkluderet i skolen og lokalsamfundet.

- *Stigende antal børn i Danmark, der lever i fattigdom:* Nyere lovgivning om kontanthjælp, integrationsydelse mv. har medført, at flere danske børn i dag lever i fattigdom. Undersøgelser viser, at børnene deltager mindre i sociale aktiviteter og fritidslivet pga. manglende ressourcer og på den måde på sigt risikerer at blive "kulturfattige". Ekskludering fra aktiviteter kan desuden betyde øget mistro for barnet. Det er ifølge flere af deltagerne børnene, der betaler den højeste pris for den stigende ulighed i Danmark. Ifølge deltagerne er dette et eksempel på, at børnenes perspektiv og konsekvenser for børn ikke i høj nok grad bliver tænkt ind i ny lovgivning, især ikke når andre formål som at øge beskæftigelse, sikre integration eller andet står stærkere.
- *Andre grupper af oversete børn:* Der bliver i undersøgelsen også sat fokus på andre grupper af børn, som oplever særlige udfordringer – muligvis blot i perioder af deres liv. Det gælder for eksempel børns rettigheder som pårørende til syge familiemedlemmer. Disse børn er i høj risiko for selv at blive syge, og kun få af dem modtager særlige tilbud om hjælp. Der er evidens for, at de oplever en større sårbarhed med risiko for langtidskonsekvenser.

Øget præstationspres: Som nævnt tidligere i rapporten har samfundets stigende fokus på uddannelse også haft en slagside for børn og deres trivsel. Med nye skolereformer er børns medbestemmelse i skolerne blevet svækket, og de er udsat for et konstant pres som følge af testkulturen, de mange evalueringssystemer og de mange politisk formulerede værktøjer, der har vundet frem for at få børn hurtigere igennem systemet. Politikere er gået tættere på børns hverdagsliv og lærere og pædagogers arbejde. Der er politiske ambitioner for børnene, og der ses i dag en styring af børns hverdagsliv, der medfører tingsliggørelse af børnene. Først ramte det skolen, og siden også daginstitutionerne. Børne- og ungdomsvejen bliver snæver, og det kan for børnene let føles, som om man gør noget forkert eller dårligt. Når det sker samtidig med manglende fokus på, hvordan børn og unge rent faktisk har det, skabes der en skævvridning. Dette systemiske pres ses af eksperterne som en af grundårsagerne til en stigende mistro blandt børn og unge. Mistrivlsen afspejles i en stigende følelse af ensomhed, angst og utilstrækkelighed samt i øget selvskade, brug af medicin, rusmidler og psykiatrien til at komme problemerne til livs. Mange af eksperterne er dybt bekymrede om denne udvikling, som de kalder et eksperiment med Danmarks børn.

På baggrund af konklusionerne fra VIVE's Børn og Unge undersøgelser² ses der også et fald i børns skoletrivsel mere specifikt. Der er flere skoleskift blandt unge piger. Børn oplever selv skoleproblemer med kammerater og lærere. Og en faldende andel af børn kan rigtigt godt lide at gå i skole. Der er behov for mere forskning for at afdække årsagerne til dette, men de ses relateret til folkeskolereformen, børns tidligere skolegang samt en stigning af børn, som kommer på gymnasiale uddannelse, hvor de muligvis skulle have lavet noget andet. VIVE's 2017 undersøgelse sporede desuden en stigning i den psykiske mistro blandt børn og unge generelt, især blandt piger samt unge fra de svageste miljøer.

Børn og unge i dag efterspørger et sikkert rum, hvor de kan tale trygt om det forventningspres, de oplever fra alle sider. Flere af deltagerne i undersøgelsen fandt ikke, at miljøet i danske skoler er i stand til at facilitere et trygt rum, hvor børn og unge tør sige deres mening også om de udfordringer, de oplever.

En anden årsag til, at børn og unge ikke tør sige deres mening, kan ifølge flere eksperter være, at elever føler, at deres bekymringer, meninger eller klager ikke tages lige så seriøst som voksnes. Det eksemplificeres for eksempel ved situationen om arbejdsmiljø og indeklima i skolerne, der har vist, at der er

² <https://www.vive.dk/da/udgivelser/boern-og-unge-i-danmark-velfaerd-og-trivsel-2018-10762/>

stor forskel på, hvilke rettigheder, standarder og klagemuligheder skoleelever har i forhold til lærerne, hvad angår deres arbejds- eller studiemiljø. Det er svært at forestille sig, at voksne ville finde sig i et dårligt arbejdsmiljø, men de samme standarder gør sig ikke gældende for danske skoleelever, som heller ikke har samme mulighed for at klage.

Kendskab til rettigheder: Ud over en manglende implementering af Børnekonventionen samt situationen for de særligt sårbare børn, var eksperterne også bekymrede for børns og voksnes lave kendskab til børns rettigheder. Alt for få børn i Danmark har kendskab til deres rettigheder og forstår relevansen af dem, mens også voksnes kendskab halter. Det afspejles blandt andet i, at lærere, pædagoger, socialrådgivere og andre socialfagligt ansatte ved meget lidt om, hvilke rettigheder børn, især de mest sårbare, herhjemme har. Det giver problemer både på det børneretslige område, men også i skolerne og institutionerne, der ikke er gode nok til at lære børnene om deres rettigheder.

Nye omgangsformer og mindre voksenkontakt: Minimumsnormeringer i institutioner bliver også bragt op af eksperterne, som ser det som en stor udfordring, at der er et manglende fokus på børns ret til tilstrækkelig voksenkontakt i institutionerne. Samværestid med forældrene er ligeledes et område, som eksperterne nævnt – og som børn også selv synes, at der er for lidt af. Børn og unges egne omgangsformer har også ændret sig og har rykket fra det fysiske til det mere virtuelle. Vi mangler en forståelse af, hvordan den digitale adfærd og samvær adskiller sig fra den fysiske.

Klima og retten til at deltage: Klimadagsordenen fylder mere og mere i den offentlige debat, og det påvirker også børnene. Flere eksperter udtrykte bekymring for, at børn og unge i stigende grad udvikler såkaldt "klimaangst", blandt andet fordi de er frustrerede over, at de voksne ikke løser de problemer, som børnene lærer om i skolen og via medierne. Det manglende kendskab til børns rettigheder hos både børn og voksne er også blevet synliggjort i forhold til klimadagsordenen. En deltager i undersøgelsen satte lys på, at flere børn oplever at blive fejlinformeret om deres rettigheder til at ytre sig, forsamlе sig og deltage i klimastrejkerne.

Politisk træghed: De fleste eksperter var enige om, at en udfordring for at komme videre med at fremme børns rettigheder i Danmark, er en manglende politiske vilje til at handle yderligere for børns rettigheder. Nye samfundstendenser og lovgivning som asyllovgivning, kontanthjælpsloft og oprettelsen af ungdomskriminalitetsnævnet går imod det i Børnekonventionen indlejrede børnesyn. Hensynet til børn trækkes i visse tilfælde tilbage, og de er ikke altid "sat først", som de har ret til. Mens flere repræsentanter fra forsknings- og organisationsverdenen ser en stigende fokus på børns rettigheder i deres arbejde, har de samtidigt en følelse af at løbe ind i manglende opbakning fra det politiske plan. Efter Folketingets seneste afvisning af inkorporering af Børnekonventionen i dansk lov opleves der blandt nogle aktører en træthed og manglende lyst og mod på at gå ind i inkorporeringsdebatten eller andre strategiske kampe for Børnekonventionen igen. Dette gør sig gældende, selvom inkorporering gentagende gange nævnes som ekstremt vigtigt. Inkorporering i lovgivningen kunne give børns rettigheder den ilttilførsel, der mangler.

Fremtiden. Nye trends, muligheder og løsninger: hvor skal vi sætte ind?

Hvis du skulle vælge ét enkelt område, én enkelt udfordring, hvor du gerne ville sætte ind for at fremme børns rettigheder i Danmark i fremtiden, hvad ville du så fokusere på?

Temperaturmålingen var med til at belyse, at Danmark stadig står over for store udfordringer for børns vilkår og rettigheder. Børnekonventionen er langt fra tilgængelig for alle børn, og det går endda den forkerte vej i forhold til børns trivsel, ensomhed og angst, ikke mindst for klimaet.

Alle deltagere er enige om, at der er behov for ændringer og løsningsforslag. På vejen videre, er de væsentligste prioriteter for eksperterne de følgende:

Oplysning om børns rettigheder: Et stort antal af eksperterne anbefaler, at man først og fremmest sætter massivt ind for at udbrede kendskabet til børns rettigheder. Uden foregående kendskab kan man ikke forvente efterlevelse og ej heller opprioritering af Børnekonventionen på politisk plan.

Det blev understreget, at børns kendskab til deres rettigheder, herunder mere specifikt til Børnekonventionen, sker alt for sent. Denne pointe understreges endvidere i en Gallup undersøgelse foretaget for Institut for Menneskerettigheder og UNICEF Danmark i 2019 om børns kendskab til deres rettigheder, der tyder på, det først er i 9. klasse, at børn lærer om deres rettigheder. Det er for sent til at tage dem i brug og gøre dem gældende, mens man er barn. Det anbefales på den baggrund, at undervisning i børns rettigheder styrkes på alle klassetrin i folkeskolen.

Endnu engang blev det fremhævet, at problematikken om manglende oplysning både gælder børn og voksne. Der var blandt deltagerne enighed om, at man ikke kan forvente, at børn kan finde og forstå den information om rettigheder, der er tilgængelig i dag. Derfor er vi afhængige af oplyste voksne, der kan hjælpe børn med at opnå og forstå deres rettigheder – det gælder både i hjemmet og på institutionerne. Derudover blev det af flere eksperter nævnt, at forskningen kan gøre mere for at nå ud til borgerne med budskaber om børns rettigheder og brud på disse.

VIGTIGSTE PRIORITETER FOR AT FREMME BØRNS RETTIGHEDER I FREMTIDEN IFØLGE EKSPERTERNE

- Der er behov for øget oplysning om børns rettigheder
- Stærkere inklusion af børns rettigheder og Børnekonventionen i lovgivningen
- Fokus på udsatte børns rettigheder
- Der bør lyttes mere til børn og reelt inddrage dem i beslutninger

Bedre integrering af børns rettigheder i lovgivningen: Mange af eksperterne taler i undersøgelsen varmt for inkorporering af Børnekonventionen i dansk lovgivning, som det ses i Sverige og Norge. Da dette er politisk afvist for nu, er der dog også fokus på andre måder at sikre en stærkere integrering af børns rettigheder i dansk lov og implementeringen heraf. Det kunne være via en styrket tværministeriel organisering omkring implementeringen af Børnekonventionen; et serviceeftersyn af lovgivning fra et børneperspektiv eller via en national tværgående handlingsplan for børn. Andre forslag inkluderer en "børnekommissær" som i England til at tale børnenes sag på politisk plan.

Fokus på især asylansørgeres børn: Der er derudover bred enighed blandt eksperterne om, at udsatte børn – særligt asylsøgende børns – rettigheder bør forbedres markant. Lovgivningen bør være mere inkluderende og sikre, at de asylsøgende børn har de samme rettigheder som alle andre børn. Derudover gav flere eksperter udtryk for, at der er behov for markante ændringer i de fysiske forhold, børnene lever under i de danske asyl- og udrejsecentre.

Partnerskaber: Der er blandt eksperterne enighed om, at der er behov for at styrke partnerskabet mellem børn og voksne. Gruppens unge deltagere gav udtryk for, at de var trætte af at være nødsagede til at stå foran Christiansborg og forsøge at råbe politikerne op, frem for reelt at blive inviteret med ind i processerne, der vedrører dem. Der blev udtrykt et behov for et mere dialogisk format for at sikre positive forandringer for børne-unge-livet i Danmark.

Ægte børneinddragelse og medborgerskab: Børneinddragelse bliver nævnt som det største fremskridt over de seneste 30 år, men samtidigt den største udfordring i dag, fordi den eksisterende praksis ikke er god nok. Derfor er det for mange af eksperterne også den vigtigste prioritet fremadrettet: at blive bedre til at lave ægte børneinddragelse på alle plan. Hvad dagliglivet i skolen angår, bliver det nævnt at børns ret til at blive hørt skal forbedres generelt og i specifikke situationer, som ved uddeling af straffe. Eksperterne taler desuden om, at det ikke kun drejer sig om retten til at blive hørt, men også til at blive respekteret. Konkrete

steder at sætte ind ville f.eks. være at opprioritere og styrke elevråd på skolerne; styrke børns tro på og evne til at turde sige deres mening; og arbejde videre med initiativer, som sikrer børnesamtaler i skilsmisssystem, anbringelser, retssystemet og så videre.

Børneinddragelse bliver også set som vigtigt i forhold til begreberne demokrati og demokratisk dannelse. Det bliver understreget, at der er brug for fælles indsatser, der kan sikre demokratiet, både nu og i fremtiden. Både politikere og alle, der arbejder med børn, skal forstå, at et samfund kun er demokratisk i det omfang, at det respekterer alle borgere. Et demokrati, der ikke inkluderer børn under 18 år, kan ifølge mange af eksperterne ikke kaldes et demokrati. Også her får begrebet partnerskab en afgørende betydning – for kun gennem dette kan vi sikre, at demokratiet omfavner alle.

Særligt i lyset af den opildnede offentlige debat om Greta Thunbergs tale til FN's Generalforsamling, blev det blandt deltagerne diskuteret, hvordan der desværre er en tendens til at fokusere på det faktum, at taleren er et barn frem for den sag, barnet taler om. Flere af ekspertgruppemødets unge deltagere stemte i og udtrykte stor frustration over den måde, de behandles på i medierne og offentlige diskussioner på sociale medier, når de forsøger at tale deres sag. Fokus bliver lagt på kritik af deres person frem for deres sag. Hvis man respekterede børns stemme og havde reel børneinddragelse i Danmark, ville det muligvis ikke være nødvendigt med det store fokus på alder, påklædning osv. Der er blevet skabt et rum, hvor der tales ned til børn, og det fjerner fokus fra det reelle budskab.

Løsninger på børns mistrivsel: Som konkrete løsningsforslag på den store mistrivsel i skoler og på ungdomsuddannelser, nævnes behov for gratis psykologhjælp, en revurdering af brugen af karakterer i de første år på ungdomsuddannelserne, mulighed for løbende feedback fra elever til underviser eller pædagog, samt flere ressourcer til uddannelsessystemet, så det kan sikre fællesskaber og færre elever i klasserne. For at komme klimaangst til livs, er der behov for bedre oplysning om klimaforandringerne med fokus på konstruktive løsninger i stedet for den dommedagsprædiken, som flere af panelets unge deltagere giver udtryk for, at have hørt gennem store dele af deres barndom.